

PREČKANJE MEJA PO REKI SOŠI

avtor Giorgio Amodeo

Prosimo, upoštevajte, da je besedilo shranjeno v oddelku SIAE DOR. in da vsaka javna ali zasebna uporaba zahteva podelitev pravic s strani avtorja,

(UVODNA GLASBA) Dobervečer vsem in dobrodošli.

Dober večer vsem in dobrodošli.

Pred začetkom predstave bi radi podali potrebno pojasnilo.

Pred začetkom predstave bi radi naredili potrebno pojasnilo .

Povojna leta so včasih predstavljala tragične trenutke v življenju naših starih staršev in starih staršev.

Leta po drugi svetovni vojni je včasih predstavljala tragične trenutke v življenju naših starih staršev.

Govoriti o dogodkih tistih let lahko še danes povzroči trpljenje in bolečino.

Pripovedovanje o dogodkih, ki so se zgodili v tistih letih, lahko še danes povzroči trpljenje trpljenje in bolečino.

No, ampak nocoj ne govorimo samo o neposrednem povojnem obdobju, ampak o novejših dogodkih, zato je morda to pojasnilo precej nepotrebno. Kaj menite?

Ne, ne vemo, kaj storiti, ali pa ne moremo storiti ničesar, psa ne moremo ustaviti, zato bomo morali ugrizniti to stvar. Kaj misliš?

Nehaj, prosim. Ni ti treba prevajati v slovenščino in ponavljati, kar govorim, razumeš?

Nehaj prosim. Glej, ni ti treba prevajati v slovenščino in ponavljati, kar govoriš, razumeš?

Dovolj, dovolj prosim! Kot da ne bi nič rekel! lepo se imejte!

Dobra zabava. Dobro, ampak naslednjič bolje razloži!

(GLASBA "LEGENDA O PIAVI")

*Piave je mirno in spokojno mrmrala, ko je šla mimo
prvega pehotnega polka 24. maja
vojska je korakala proti meji
narediti oviro pred sovražnikom .*

Maestro, za trenutek, oprostite mi, ampak ne pozabite, da ste se zmotili glede vojne. Nisem hotel govoriti o prvem povojnem obdobju, ampak o drugem, kar bi bilo tako, kot bi rekel po prvem. Razumete?

Ne.

Seveda ne? Maja petnajstega je Italija vstopila v vojno, a bila je to prva vojna, kot pravi pesem štiriindvajsetega maja: "Vojska je korakala, da bi dosegla mejo in zgradila pregrado proti sovražniku!"

O, ja. Vem, dobro poznam pesem: pripoveduje, da so štiriindvajsetega maja na Piavi zgradili pregrado.

Ne, to ni res! To se bo zgodilo kasneje, oprostite sedemnajstega! Do 15. maja na Piavi ne bo več zapore!

O, ne? In kaj sem storil, sicer sem zgradil pregrado na Piavi?

Bojeval sem se v bitkah na Soči. Bitkah pri Dodeseju. Ker Italija vedno vstopi v vojno pozneje in na drugi strani.

Kaj pa potem in na drugi strani?

Pozneje in na drugi strani malo. Ali ni bila Italija doba trojne zveze? Vseeno. Zdaj nimam časa razlagati. In pod kaznijo vstopa v vojno je Italija napadla Avstrijo z bitkami na Soči, tako zelo, da je avgusta istega leta zavzela Gorico.

Ah! In tako so avgusta letos v Gorici videli čist sistem?

Seveda, ležati sam na bregovih Soče, bil je avgust, preteklo poletje, tako vroče! Daj no, kako lahko ostaneš miren, ko je bila vojna? Pred tem, sedemnajstega oktobra, sem se moral po dvanajsti bitki na Soči, bitki pri Caporetu, hitro vrniti.

Ah, res je, res je! Oktobra sedemnajstega sem moral pobegniti po porazu pri Caporetu!

Poraženi, Italijani temu pravijo poraženi, za Nemce je bil to "čudež Karfreita", po slovensko "čudež pri Kobaridu", čudež Caporetta. Italijani so morali peš bežati nazaj od Soče do Piave, da bi, tokrat za vedno, ustvarili oviro pred sovražnikom, kot pravi pesem. In žal so se Italijani v osemnajstem stoletju vrnili sem k nam, ko je bila vojna končana. Po tem je bila Fassio in po njej druga vojna, iz katere odhajamo. Prosim, maestro. (*GLASBA "LILI MARLEEN"*)

*Za Kaserne, za velikega, bodo stali
pri Laterni in bodo bližje drug drugemu
. Še enkrat Lili Marleen.*

*Pod fontano je bilo tako dobro, jedli smo capuzzi in luganighe z istim cren, s katerim
se njoki xe rivai jedo malo in skoraj nikoli, vzdih heil, najebali smo se, vzdih heil,
najebali smo se. (GLASBA SE NADALJUJE V OZADJU)*

8. septembra 1943 je maršal Pietro Badoglio oznanil podpis premirja, ki se je pet dni prej zgodilo v Cassibileju med italijanskim generalom Giuseppejem Castellanom in ameriškim generalom Walterjem Bedellom Smithom.

Ampak daj no, premirje? Kakšno premirje? Tukaj v Italiji temu pravijo premirje, ampak to je kapitulacija! Kapitulacija: brezpogojna predaja Kraljevine Italije zaveznikom.

Ne bodite tako prepirljivi, no, naj nadaljujem z zgodovinsko pripovedjo. Pravim, da je Badoglioova napoved v dneh takoj zatem povzročila invazijo nemških oboroženih sil na italijansko ozemlje; očitno je bila okupirana tudi Julijska krajina.

Zasedna? Kaj okupirano? Julijska krajina ni več okupirana, Julijska krajina postane Adriatische Kustenland in s tem del Tretjega rajha, kar pomeni, da je v vseh pogledih nemško ozemlje, sestavni del nacistične Nemčije!

Oprostite, ampak ste jezni name, ker želim vsak trenutek nekaj dodati? Mi lahko, prosim, pustite govoriti? Me ne morete prekinjati vsak trenutek?

Oh, ne, draga, žal mi je. Ampak ne prekinjam te. Nikoli mi ne dovoli. Samo pojasnujem. Pojasnujem jih zaradi natančnosti.

V redu, potem pa poskusi biti malo manj natančen.

Prav. Bom poskusil/a.

8. september zaznamuje tudi začetek odporniškega gibanja, italijanske osvobodilne vojne proti nacizmu. Se vam to zdi v redu? Je to prav?

Odlično. Popoln! (*GLASBA "BELLA CIAO"*)

Nekega jutra sem se zbudil, oh, lepo, zdravo, lepo, zdravo, zdravo, zdravo. Nekega jutra sem se zbudil in našel napadalca.

O partizani, kar naprej, o bella ciao, bella ciao, bella ciao ciao ciao O partizani, kar naprej, kar naprej, naj me čeprav čaka smrt.

(PREKINITEV) Trenutek, trenutek. Ker ste tako radi natančni, je treba povedati tudi, da je "Bella Ciao" postala znana mnogo let po koncu vojne in da v letih odpora praktično ni bilo partizanov, ki bi jo pel.

Dobro, ampak »Bella ciao« je bila vedno najbolj znana partizanska pesem. (POJE) *O partizani, naj pojedem z vami, pa čeprav me čaka smrt.*

Oh, ne, ne, draga moja! Postala je himna Odpora le dvajset let po koncu vojne, in tega ne pravim jaz, ampak tvoji prijatelji pri ANPI, Združenju partizanov, in pesem ni omenjena v nobenem dokumentu pred letom 1950.

Ampak kakšna je razlika, saj je to eden od partizanskih simbolov!

Ne, ne, samo da sem natančen, da sem natančen, saj želite biti natančni. In pesem je bila objavljena v L'Unità ravno leta 1957. Poznate L'Unità, kajne?

Seveda, kako pričakuješ, da je ne poznam, glej, bil sem naročnik na L'Unità!

Ste bili naročnik na L'Unità? Resno? In ste vsak dan prebrali celoten časopis?

Ne, ne, ni bilo potrebno: L'Unità, kot je rekel Dario Fo, ni bilo treba brati, le kupiti si ga moral in ga dati na vidno mesto v žepu suknjiča, da so ga vsi videli – to je bilo dovolj, že je bila to oblika političnega boja. Časopise šefov pa si moral prebrati vse, jih porabiti do zadnje vrstice zadnjega članka, da si upravičil denar, ki si ga dal šefom.

Kdor te razume, zna kupiti časopis in ga potem ne brati!

Pa še sezonska vstopnica sem bila za Primorski dnevnik!

Kaj pa, če je na Primoškem Nevniku zelo malo imetnikov sezonskih vstopnic?

Samo leto moje poroke, ker je Primorski Dnevnik mladoporočencema ponudil brezplačno dvanajstmesečno naročnino.

Oh, to je zanimivo! In potem, po brezplačnem letu, ste podaljšali naročnino?

Nikoli!

Ampak pomislite, ko sem bil še otrok, sem mislil, da je Primorski pes slovenski prevod Piccola, saj so bile novice enake.

Novice so bile morda enake, vendar vam zagotavljam, da so bili komentarji popolnoma drugačni, tako zelo, da smo Piccola poimenovali "lažnivec".

Ni pomembno. Pravili smo: konec aprila 1945 so se nemške čete umaknile in Julijsko krajino so zasedli jugoslovanski vojaki maršala Tita.

Žal mi je, ampak nisi natančen, ni res: maja 1945 so oborožene sile Osvobodilne fronte osvobodile, ne okupirale Julijsko krajino, in ali veš, kaj pomeni "osvoboditev"? Povedal ti bom. Pomeni osvoboditev. In osvobodilna fronta, če se tako imenuje, lahko samo osvobaja, zagotovo pa ne okupira. (*GLASBA "NA JURIS"*)

*Na juriš, na juriš, na juriš,
Krik borcev vihra skozi hoste,
Sovrgove vrste so goste!
Udari, navalni, usekaj, izpali,
Na juriš, o-hej, partizan, pred tabo svobode je dan!*

Prosim, ne spuščajmo se v nesmiselne in sterilne neskončne polemike, glede na to, da se niti posebne skupne komisije italijansko-slovenskih zgodovinarjev niso strinjale glede datuma osvoboditve. Nekateri ga postavljajo v april 1945, drugi v maj, tretji pa že v junij. Gotovo pa je, da je med jugoslovansko okupacijo ...

Obdobje osvoboditve!

V obdobju ... prisotnosti Titovih čet so se zgodili tragični dogodki: Trst je bil razglašen za avtonomno mesto v Sedmi zvezni republiki, na stavbah pa so se pojavili grafiti, ki so hvalili Jugoslavijo.

Hočemo Jugoslavijo! Trst je naš, Gorica je naša, tudi Videm je naš.

Pst! Pst! Kaj počneš? Si nor? Prosim, ne izgovarjaj teh besed, si nor? Sploh se ne šali z njimi. Samo pomisli, da je bilo leta 2009, ne tako dolgo nazaj, za banalen kratki film z naslovom ...

" Trst je naš!"

Film, naslovljen natanko tako in del filmske diplomske naloge slovenskega študenta, ki ga je financirala in distribuirala Radiotelevizija Ljubljana, je sprožil ogromno polemik, ki jim je, predstavljajte si, sledil celo uradni protest nikogar drugega kot italijanskega ministrstva za zunanje zadeve.

Zakaj si nisem ogledal kratkega filma, ki je bil namesto tega smešna parodija, moram reči precej smešna, in ki je resnično pritegnila nostalgije po partizanskem boju.

Pravzaprav je to zgodba, ki te danes, ko se nanjo ozreš, resnično nasmeji, je res smešna, klasična nevihta v skodelici čaja, veliko hrupa za nič.

Kot zgodba, ki pripoveduje o tistih iz devetega jugoslovanskega korpusa, kajne? Da se niso hoteli vrniti v Trst, morali so se čisto ustaviti na Opčinah, niso razmišljali o selitvi od tam. Razen tega, da so se po dveh dragih oboroženih možeh, ki sta bila včeraj pri Obelisku, zlomile zavore in xe vignudi zo de balin za Scalo Santa in xe shore pri Roianu, in drugi navsezadnje, seveda, da jih nihče ni mogel pustiti pri miru: echo, x in tako je pomembno, da Jugoslovani zapuščajo Trst. Kajti kaj, če bi dal zavore dragim oboroženim možem.

A tudi te nadrealistične zgodbe nam pomagajo razumeti, kako je spomin na tragične dogodke še vedno zelo prisoten, zlasti v spominih starejših ljudi.

(GLASBA "VIENI SUL MAR" ZAČETEK MALDOBRIJE "V IMENU OČETA")

-Po padcu berlinskega zidu smo upali, da se bo vse uredilo, a namesto tega se je začela vojna v Jugoslaviji in še danes vsak dan slišite o napadih, okupacijah, vojnah. Če je bilo bolje, je bilo bolje. Računam, da je najhujše, kar se lahko zgodi, tole el ribalton!

-Seveda, predal ga bom za delček vsega. In rešili bomo druge, ker smo imeli že veliko preobratov. Če država pade in nihče ne ve, kdo je na obali, za delček vsega: ne več za tistega, ki je na oblasti, bodo ljudje postali besni in bodo zagrešili kraje, prodaje, nadlegovanje.

-Bruto, veš, bruto xe ribalton!

-Bruto je preobrat, tisti iz prve vojne je surov, tisti iz druge pa je morda še hujši. Če si na znamenju občine nekaterih vasi nekega dne videl zastavo, ki je plapolala naslednji dan, na znamenju pa drugo, nihče ni vedel, kaj storiti, bili so tisti, ki so pobegnili, tisti, ki so se predali, tisti, ki so se skrili. Skratka Brutus.

-Zakaj je pobegnil in se skrili?

-Ker je ponoči prihajal domov, je odpeljal vse moške, ki jih je imel, in nihče ni vedel, kam jih pelje, če že ne na prisilno delo za vojsko, ampak se je tudi večkrat zgodilo, da tistega, ki ga je odpeljal, niso nikoli več videli. Še posebej mladeničev, ki so bili v vojski. Spomnim se, da je bila žena Marina Slobeza, ki so ga tukaj vsi klicali Mario, zelo zaskrbljena.

- Ste bili zaskrbljeni za svojega moža?

-Ne, ne za morje, žena po določeni starosti si želiš, da bi te bolj skrbelo zanjo kot za njenega moža. Pravzaprav ni mogla več prenašati, ker je brenčal z notami in ni se ga bilo mogoče znebiti, ubogo dekle pa je bilo budno in je ni bilo mogoče spraviti nazaj spat celo noč, ker je mož spal kot prašič in grozno brenčal. Ne, Slobezova žena je bila že tako zaskrbljena za svojega sina, edinega sina, ki ji ga je dal, ga je imenoval Mario.

-Ampak Mario, mi ne moreš povedati, da je klicala svojega moža?

-Ne, mož bi se moral imenovati Mario, ki so ga kasneje pravzaprav vsi klicali Mario, ampak na kartah so ga namesto tega klicali Marino, Marino Slobež.

-Kaj je dal dvema imenoma, Mario in Marino?

-Ja, imel je dve imeni, kot Franz Ferdinand, tisto, ki ga je imel v Sarajevu! Daj no, počakaj, da razložim, ne! Ko je tip opazil v sobi, je rekel Mario, ampak Don Blas, ki je bil včeraj gluha, ni dobro razumel in je napisal Marino, zato sem te hotel, Don Blas je bil iz Arbeja.

-Eh, tisti ghe tien, tisti ghe tien, ki ga poznaš v Arbeju v San Marinu. Pravkar sem rekel, da je iz San Marina odplul z ladjo iz Raba v San Marino. Jaz sem v San Marinu, veš.

-Seveda, San Marino je čudovit, v Romanji, Republiki Titan. Ampak to ni pomembno, saj bom zaradi tega izgubil razum. Saj sem ti rekel, da je bil ta Marino Mario za vse, in veš, kaj je naredil?

-Gre v komuno, da si spremeni ime!

-Ne, ravno nasprotno, tam, kjer se je sin rodil, se je rodil kot Mario, tako kot on, zdi se, da ima isto ime, zato so ga tam poznali kot Marino.

-Ah! Otroku je dal isto ime.

-Ja, in pravkar sem vam povedal, da je situacija takšna, žena Marina Slobeza, ki so ga vsi klicali Mario, je bila včeraj, kot veste, zaskrbljena za svojega sina Maria, ki ga je skrtil v hiši, da bi lahko, če bi ga poskušal ujeti, pobegnil skozi pergole.

-In xe vignudi to zercarlo, jaz sem fio?

-Seveda, xe vignudi, xe vignudi. Stal sem pred vrati hiše z notami in uboga žena je šla k meni in ti vojaki so me na brutalen način nagovorili, kam je moral z njimi oditi Mario Slobez.

-Mama mia, kakšni trenutki in kaj je ta mama naredila.

-In umiri se, te vojake bom peljala v spalnico, kjer je včeraj mož smrčal in je tip rekel: "Tukaj je Mario Slobez, naj ve, če bo, zame je to samo trenutek, štiri ure, da smrči in tako, brez njega, morda nocoj končno lahko spet zaspim!"

-In kaj je storila vojska?

-Nič, iskali so mladeniča, zato je hotel, da bi seanimala za starega možkega, ki je sitničal v postelji. Ne, nisem vedela, kaj naj rečem, in sem odšla. In s tem trikom z istim imenom bo ghe ga rešil fio življenje. In možu ne manjka ničesar.

-Ah, zakaj se mož ni odpovedal zakonu?

-Ne, tam je spal kot prašič, o tem ni nikoli ničesar vedel, šele kasneje, leta pozneje, ko je bila vojna zaradi žene, ki je bila zadolžena za to, vsa ta zgodba, nekega večera v postelji, ampak karkoli se je zgodilo, z dekletom se je zgodba končala z dekletom tam včeraj, ki je brenčalo kot prašič. (*GLASBA "VIENI SUL MAR" KONEC MALDOBRIE*)

Junija 1945 je bil v Beogradu podpisan sporazum med zavezniki in Jugoslavijo, ki je vzpostavil tako imenovano Morganovo linijo, poimenovano po britanskem generalu, ki jo je predlagal. Ta linija je poleg ločitve toka Soče razdelila Julijsko krajino na dve vojaški okupacijski cono: cono A, ki sta jo zasedeli britanska in ameriška vojska, vključno s Trstom in Gorico (razdeljeno na dva dela), in cono B, ki jo je zasedla jugoslovanska vojska, vključno z delom Istre.

Cona B, ki se je za motoriste imenovala cona B, B kot cona Benzinara, kamor smo vsi hodili po gorivo v cono B, pravzaprav bomo tja hodili tudi zdaj in ji bomo še naprej rekli cona B. Če še vedno rečete ne? Gremo v cono B ali pa bomo šli v Yugo, po gorivo v Yugu, tudi če Yuga tam tudi ni več. (*GLASBA "LEPPY IN BICICLETTA"*)

*Kam pa greš, lepotica moja, na svojem kolesu,
tako hitro in vneto vrtiš pedala?
Tvoje vitke, oblikovane in lepe noge
so mi že v srce vnesle strast!*

*Kam pa greš z lasmi v vetru,
z veselim srcem in očarljivim nasmehom?
Če si želiš, bova prej ali slej dosegla cilj ljubezni!
Če naletiva na vzpon,
te bom porinil
in te objel za pas ter ti govoril o ljubezni.*

*Kam pa greš, lepotica moja, na svojem kolesu,
ne mudi se, ostani malo v mojem srcu,
pusti kolo, daj mi svoje poljube, tako lepo je ljubiti se!*

Po petletnem premoru zaradi vojne se je Giro d'Italia nadaljeval. Bilo je leto 1946, dvanajsta etapa pa je bila ravna, brez posebnosti pot od Roviga do Trsta. Ko pa je konvoj Gira vstopil na območje pod angloameriško upravo, so se pojavili protesti, metali so kamenje, cesta je bila blokirana in kolesarji so se morali ustaviti.

Pravzaprav so v Pierisu, tik pred prečkanjem mostu čez Sočo, etapo razglasili za končano, potem ko je bil v strelu ranjen policist. Dirka naj bi se naslednji dan znova začela iz Vidma. Res je, a skupina športnikov ni prehitela! To so kolesarji ekipe Wilier Triestina.

Nekateri pravijo, da je to kratica za "Naj živi svobodna in odrešena Italija"; dresi so rdeči s helebardo na hrbtu. Kolesarji v spremstvu ameriških vojakov prispejo v Trst, zmagovalec etape pa bo simbolično sredi navdušene in navijaške množice sam Tržačan: Giordano Cottur.

In tako je Pierisova nesreča sprožila hude spopade v Trstu. Število žrtev po dveh dneh je dramatično: dva mrtva in petinštirideset ranjenih. A o tem nihče ne govori; Italija še naprej spremlja Giro, ne da bi se vsega zavedala.

Spopadi so se nadaljevali: avgusta 1946 so v spominskem parku v Gorici praznovali obletnico zavzetja neodrešenega mesta s strani italijanske vojske leta 1916. V množico so vrgli tri bombe, pri čemer je bilo ranjenih 26 ljudi.

In nato po mestu izbruhne "pravi lov na čarovnice za slovanske komuniste". Demonstracije se sprevržejo v nasilje in policija jih ne more nadzorovati. Ena oseba umre, sto pa jih je ranjenih.

Ah, zdaj razumeš, kaj pa tiste tri bombe, ki jih je vrgel na spomenik v parku Rimembranza v Gorici? Ara ti je všeč, kaj je to zadevo! In pomisli, kako preprost sem, mislil sem, da so ostanki starega rimskega templja.

Kakšen rimski tempelj! Noben rimski tempelj! In niti spomenika niso razstrelile tiste tri bombe, ki so ga razstrelile dve leti prej, leta 1944. Zdi se, da bi v dogovoru z Nemci, ki so mu prav tako dali dinamit, batiki razstrelili ta spomenik.

Kdo? Po kosilu?

Kaj pa po kosilu in pred večerjo? Domobranci! Pripadniki Slovenskega *domobranstva* (Slovenske teritorialne garde), kolaboracionistične formacije. Nacistična , ustanovljena v Sloveniji septembra 1943 , opremljena z orožjem, zaseženim italijanski vojski, posebej za preprečevanje napredovanja Osvobodilne fronte.

Kako pa so se bojevali med seboj v Jugoslaviji?

Ja, glejte, bolje je, kot sem sploh preštel: samo pomislite, da so se Domobranci po vojni zatekli v Celovec, kar je slovensko ime za Celovec, a so jih, čeprav so dobro vedeli, v kaj so se rodili, prisilno repatriirali v Jugoslavijo, tako da so jih vse pobili, približno štirinajst tisoč, kar je bila strašna tragedija.

(GLASBA "ŽVIŽGAJ VETER") Veter žvižga in nevihta divja

Raztrgani čevlji in vendar moramo iti

Osvojiti rdečo pomlad

Kjer vzhaja sonce prihodnosti

Osvojiti rdečo pomlad

Kjer vzhaja sonce prihodnosti (NATO VERZ V RUŠČINI)

Oh Nataša, naredila si scanje.

Ja,

Dimitri, naredila sem trideset litrov.

Bila si scanje stepe, ki je zakrilo sonce prihodnosti.

Bila si scanje stepe, ki je zakrilo sonce prihodnosti.

O Kozak, si kakal?

Ja,

Vasilij, dvajset kilogramov sem kakal

. Bil si stepski kakec, ki je zakril sonce prihodnosti.

Bil si stepski kakec, ki je zakril sonce prihodnosti.

Olga Olga, ne delaj tega več v Volgi.

To je vulgarno in potem smrdi,

Katarina to počne v stranišču, kjer vzhaja sonce prihodnosti.

Katarina to počne v stranišču, kjer vzhaja sonce prihodnosti.

Leta 1947 je bila z mirovno pogodbo med Italijo in zavezniki ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje pod zavezniško vojaško vlado.

Veš kaj pomeni? To je pomenilo, da če se je nekdo, recimo de Monfalcon, zaželel kopati v morju v Sesljanu, je moral s seboj prinesiti potni list, ker je bila meja pri Lisertu!

Američani prispejo in takoj okužijo lokalno prebivalstvo s svojimi novimi prehranjevalnimi navadami in predvsem s svojim glasbenim slogom. (*GLASBA »IN THE MOOD«*)

Z Američani ni bilo slabo, ampak oni so bili tisti, ki so imeli glavno besedo, in bilo je treba paziti, da jih ne razjeziš. Spominjam se, da so neke noči štirje Američani, ki so želeli spiti svoje zadnje pivo, šli v lokal, ki je ravno zapuščal restavracijo, in s prstom pokazali na pult ter nataraku rekli, naj ponori. "Štiri piva"

In natarak?

In natarak je takoj začel čistiti pult, ker so Američani jasno povedali, da želi, da je spoliran. Čisto! Čisto! Ha, ha, prav imaš!

Žal, ja, razumel sem, ampak bi bilo sicer bolje. Pravim: poleg novih pesmi so ameriški vojaki s seboj prinesli tudi nove, neznane izdelke, kot so mleko v prahu, Coca-Cola ali žvečilni gumi, ki smo jih mi, ki nismo znali angleško, imenovali "chewing gum", kot se je pisalo: torej žvečilni gumi.

Seveda so vsi ti drzni mladi Američani lokalnim dekletom z veseljem ponudili sladkor, čokolado in konzervirano meso v upanju, da bodo v zameno dobili kaj. Nekatera dekleta so jim celo ponudila nekakšen barterni posel ...

(*PESEM »LJUBIM TE, JOHNNY«*)

Ljubim te, Johnny, ljubim te, Teksas, če se hočeš ljubiti z mano ... daj mi cigarete, jaz ti bom dal svoje ... (REAKCIJA) Uuuuh!

Ljubim te, Johnny, itd., ti mi daš marmelado / Jaz ti bom dal ... (REAKCIJA) Uuuuh!

Rada te imam, Johnny, itd., daj mi čokolade / Naredila ti jih bom ... (REAKCIJA) Uuuuh!

Ljubim te, Johnny, itd., daj mi kokain / Naredil ti bom ... (REAKCIJA) Uuuuh !

Iz razlogov, ki jih je enostavno razumeti, a niso široko objavljeni, ameriški vojaki poleg žvečilnih gumijev dobijo tudi drugo vrsto žvečilnega gumija: kondom, med katerimi je najpogostejši kondom številka ena, zlate kategorije. V angleščini: Gold One.

In zato mi, ubogi nevedneži tukaj, ki ne znamo angleščine in beremo stvari tako, kot so napisane, kondomu pravimo: "goldone".

(REAKCIJA) Uuuuh! Ni treba govoriti neumnosti!

Zaman je, da te je tako ogrelo, beseda je taka, da tega sploh ne morem izreči!

Gotovo je, da je bila pomoč, ki je prišla iz Amerike v povojnem obdobju, zlasti Marshallov načrt, bistvenega pomena za obnovo in gospodarsko rast.

(GLASBA "VIENI SUL MAR" ZAČETEK MALDOBRIJE "PACCO DELL'AMERICA")

-Zdaj so tu otroci, ki se odpravljajo po svetu, kot da niso nič, in pomislite, da so nekoč namesto toliko drugih morali oni zapustiti dom in vse ostalo ter oditi v oddaljene kraje, kot sta Avstralija in Amerika.

- Seveda veliko ljudi odide, in tudi tisti, ki se uspejo ustaliti v imenu dobrega, tisti, ki odidejo v Avstralijo ali Ameriko, najdejo usodo, s spoštovanjem pravijo, zlato kul.

- Ali ne razumem, o kom govoriš?

-Se ne spomniš na primer Giovanina Lovriča, fanta, ki je včeraj odpotoval v Ameriko, s prvim vkrcanjem je pristal v Nevi York, tam se je izkrcał in se ni nikoli vrnil, naučil se je govoriti ameriško kot pravi Američan in si je spremenil tudi ime Johnny Lovrich.

-Kot Johnny Lovrich?

- Seveda, ne veš, da za ameriškega Giovannija praviš John, in tako se je takoj, ko je pristal v Nevi York, odločil, da ne bo več klical Giovanin, ampak Johnny, Jonhny Lovrich!

-Kaj, kajne? Spomnim se, spomnim se, mladi Američan, da je nekoč fant odšel v Ameriko, ampak vsi njegovi sorodniki so ostali tukaj.

-Vsi bratranci in sestrične Lovrich so živeli tukaj, večina jih je bila v Reki, in vedno so jim pisali in jim govorili, da je za vse, ki jih to zanima, v Ameriki ta čas pravi čas, da si umažejo roke, ker v Ameriki je bilo, je bilo delo.

-In če bi Američanka Giovanini rodila?

- Pameten fant, ki je bil včeraj Američan, ki je govoril tako odkrito kot pravi Američan, bo tam takoj začel čisto opravljati svoje delo, zamenjal bo ne vem koliko služb, ker v Ameriki, če ti služba ni všeč, se poslovíš od šefa in naslednji dan lahko delaš nekje drugje, kot to počnemo mi.

-Če vem. Moja uboga sestrična jo je odpustila pred šestimi leti in je še vedno ne more najti.

-Nič hudega, hotel sem ti povedati, da je ta Johnny Lovrich hotel nekaj narediti, in tako se je v Ameriki znašel, skratka, dobro mu je šlo.

-In bratranci in sestrične Lovrich?

-Čestitam tudi njim, do konca druge vojne, saj so po pobegu izgubili vse, ubogi ljudje, najprej so končali v begunskem taborišču, nato pa so živeli skupaj v štirih v majhni soseski, ki je bila le soba in kuhinja, in le na stopnicah hiše so dajali znak udobja.

-Ne za udobje z logotipom za udobje, ne za doma. Doma z logotipom za udobje, da se boste počutili bolj udobno!

-Seveda je udobnejše, če se imenuje logotip udobja, mora biti udobno. Hotel sem vam povedati, da so bili ubogi Lovrichi včeraj res v slabem stanju, tako zelo, da kot da Johnny Lovrich, ki je bil včeraj zdaj star, ni hotel vsak mesec pošiljati paketa v Ameriko.

-Je poslal darila?

-Darila, ja, škatle, škatle ameriške hrane, in vedno je bilo tudi pismo, ker so bile vse te škatle napisane za Američane in oni tega niso vedeli, stari Johnny Lovrich pa je v vsaki škatli napisal nekaj, da so bile takrat za nas škatle samo za sardine.

-Kaj, kaj, je bilo namesto tega v ameriških škatlah?

-Iera de toto, robe americana natural, come siropo de albero , butiro de pistaci, ciculata, marmelade, salsa americana, panzeta rosta suta, zucchero, pevere, e po' carne de dindio in scatula, bobici lessi in scatula, fin minestra de fasoi in scatula, de toto ghee iera in ste scatule.

-In Lori?

-In oni, si lahko predstavljate, so pričakovali ta ameriški mir kot orakelj, lačni po njem, tako da velikokrat sploh niso pogledali pisma, kjer je bilo nekaj napisano, kar je bilo v škatlah, bilo je zelje, opraskano, in če je bilo dobro, je bilo pojedeno.

-In kaj če ne bi bilo dobro?

-In če ne, sem bil dober glede pisma, ki je bilo v tisti škatli, ker je treba reči, da se je Johnny Lovrich, ki je bil včeraj star, a je vse dobro napisal, tako rad vrnil k njim, naraven in malo urejen, ki je bil v škatli škatla za škatlo.

-Torej, najprej preberi pismo.

-Seveda, le da je nekega dne v pismu paco Johnnyja Lovricha zapisal, da ker se mora preseliti, ker se v Ameriki selijo iz enega kraja v drugega kot nič, mu nekaj časa ne bo mogel več pisati, ampak da mu ne bo treba skrbeti, ker se bo paco vedno vračal vsak mesec, kot vedno, le da bo pismo napisal njegov sin, ker je Johnny Lovrich v Ameriki dal sina.

-Takrat je bilo vse v redu, razen tega, da je paket poslal sin?

-Ne veliko, ker je ta fant vedel le, da je Američan in da piše za Američane, da ga niso razumeli in da ga je moral vsake toliko časa prevajati kakšen tip, ki je delal za naključno vojaško vlado. Ampak bolj kot karkoli drugega, kot vedno, je bil jezen in če je bil priden, je jedel brez skrbi. Dokler nekega dne ni v svojem paketu našel okrogle škatlice brez napisa in v njej začimbe, ki je še nikoli ni videl.

-In kaj je bilo včeraj v tej škatli?

-In tudi Lovrichevi vprašajo, kaj jim je všeč, bilo je kot temna masinada, kot pevere, ampak brez okusa.

-In kaj se je zgodilo z njimi? Sem magnada?

-In mislil je, da je to ameriška začimba, kar tukaj ni bilo tako, in jo je dal na hrano, kot so hruške. Lahko poskusim tudi narediti nekaj fogazzete tako, da to začimbo zmešam z malo moke, jajca in sladkorja. Nekaj takega kot Palacinche. Ampak tudi takrat mi ni bila všeč.

-In po ga savù končno, kakšna začimba je bila to, kaj je bilo to?

-Seveda, seveda bi vedel, ko bi nekdo, ki je delal v zavezniški vojaški vladi, prebral pismo, napisano za Američane.

-In kaj je bilo napisano?

-Pisala sem mu, da je ubogi Johnny Lovrich, starec, kakršen je bil, mrtev, uboga stvar, in ker si je vedno želel nazaj, mu ga je fant, ki mu je pisal, poslal nazaj v paketu, v škatli. Škatli z denarjem starega Johnnyja Lovricha, ubogega mrtvega moža. Ampak bratranci in sestrične so ga dajali magnadi, celo škatlo z jeleni. Kaj hočeš, veš, kaj se je zgodilo takrat. *(GLASBA "VIENI SUL MAR" KONEC MALDOBRIE)*

(GLASBA "CHATTANOOGA CHOO CHOO" GLENNA MILLERJA)

Moraš iti z mano smučat

na vlaku v Chattanooga, ki vozi "Ču-Ču".

*V majhnem vagonu, ki veselo drsi po snegu,
te želim naučiti umetnosti ljubezni.*

*In medtem ko bat sopiha in dimnik kadi,
voda vre in pleše v parnem stroju,
se strojnik poti,
kurjač godrnja,
vse sopiha in se zdi, kot da vozi "Ču-Ču-Ču".*

*Ko vlak drvi proti vrhu,
ti moje mirno srce pravi:
"Moj božanski otrok, ti si moja kraljica,
vedno bom ljubila samo tebe."*

*Ko bo vlak iz Chattanooga oddajal "Ču-ču",
bova tam zgoraj tako srečni.
V majhnem vagonu mi moraš povedati, da me ljubiš vedno bolj in bolj,
in mi dati veliko poljubov, kot jih znaš poljubljati,
in daj mi veliko poljubov, kot znaš poljubljati. Ču, ču, ču (ADLIB)*

Ko smo že ravno pri vlakih ču-ču, se pogovorimo o železniški progi Cormons-Redipuglia, ki so jo začeli graditi leta 1949, a kljub zelo visokim stroškom, ki niso bili nikoli uradno razglašeni, ni bila nikoli dokončana in aktivirana.

Kaj ima zdaj s tem opraviti železniška proga med Cormonsom in Redipuljo?

Očitno so si ga italijanski vojaški strategji zamislili prav zato, da bi se izognili morebitnim sabotажnim akcijam jugoslovanske vojske, saj so proge odseka Sagrado Gorizia potekale po levem bregu Soče, preblizu jugoslovanske meje, in jih ni bilo mogoče zaščititi.

Ampak ali ni to res? Nikakor ne! Projekt je bil zasnovan tako, da bi se tovorni vlaki na progi Trst-Trbiž izognili dolgi goriški zanki, ki je s svojo precejšnjo dolžino nepotrebno podaljševala potovalne čase.

Če bi bilo tako, kot pravite, bi bila ta železniška proga prej ali slej predana v uporabo, namesto tega pa je bil projekt po naključju opuščen ravno takrat, ko je bil konec Jugoslavije neizbežen.

Ne strinjam se, ampak pomembno je, da se tisti grozni železniški mostovi, ki so se raztezali čez državne ceste, enkrat za vselej porušijo.

(GLASBA "LETI GOLOB")

Bili smo srečni, združeni, oni pa so nas razdelili.

Sonce, nebo, morje so se nam nasmehnilo. Zapustili smo gradbišče. Srečni z našim delom. In zvonec, ding dong, je zapel refren za nas.

*Leti, beli golob, leti,
povej mu, da se bom vrnil*

*Povej ji, da nikoli več ne bo sama
in da je nikoli več ne bom zapustil .*

Toda tragedije na naših ozemljih se niso končale z vojno. V povojnem obdobju se je razpletla tragedija eksodusa. Prisilna emigracija večine italijansko govorečih in italijansko govorečih državljanov na ozemlja Julijske krajine, ki so dokončno prešla pod jugoslovansko oblast.

In med temi, žal mi je, ampak res je, je tudi veliko protikomunističnih Slovencev in Hrvatov, ki so po vrnitvi v Italijo, da ne bi tvegali izgube subvencij in stanovanj, namenjenih izgnancem, za vedno nehali govoriti svoj materni jezik! In tega ne pravim jaz, ampak vaši istrski prijatelji.

Prišlo je tudi do obratnega eksodusa. Več kot dva tisoč delavcev iz monfalconskih ladjedelnih se je odločilo, da se z družinami izselijo v Jugoslavijo, kjer je bila potrebna usposobljena delovna sila.

Vendar so to storili zaradi močne politične izbire: zgraditi je bilo treba novo družbo.

Posledično je odločitev za podporo Stalinu proti Titu, po "izobčenju" jugoslovanske komunistične partije z resolucijo Informbiroja iz leta 1948, povzročila pekoče razočaranje, ki je imelo uničujoče posledice za te delavce, kar je lahko privedlo celo do njihovega pridržanja v gulagu Goli otok, strašnem Plešastem otoku.

Eden od teh, ki je včeraj končal tam, je bil med vojno v Dachau in je dejal, da Goli otok obžaluje nacistična koncentracijska taborišča, ker je tam vsaj obstajala solidarnost med zaporniki. Na Golem otoku si moral, če si hotel ostati živ, pokazati zvestobo stranki in biti tisti, ki je pretepel tiste, ki jim je bilo nekoč žal, da se vračajo.

Hiše, ki so jih zapustili izgnanci, so morali hitro napolniti z novimi prebivalci, kar je povzročilo razselitev delov prebivalstva, ki se pogosto sploh niso zavedali

zgodovinskih dejstev, iz notranjosti Jugoslavije. (*GLASBA "VIENI SUL MAR" ZAČETEK "MALDOBRIA" "LA VILLA DI ZARA"*)

-Mislim tudi, da je velika sreča, da lahko živimo tako kot mi tukaj ob morju, kjer imaš od doma čudovit razgled, kjer se lahko po želji sprehodiš ob morju in kjer ti sploh ni treba iti na počitnice, ker ni nikjer boljšega kot tukaj.

-Varno. Morski zrak je dober za pljuča. In tisti, ki prihajajo iz notranjosti, ki so revni, ne hodijo k morju, ampak vsi prihajajo sem, da se drug drugega lotijo sončnih užitkov, saj moraš v kratkem času vsrkati vse sonce in morski zrak, ki morata nato zadostovati za celo leto, ko ostaneš doma.

-Pravzaprav so tukaj na obali vsi, ki se selijo, ki oddajajo sobe, hiše in vile za te tujce, ki prihajajo sem od tega trenutka. Vsako leto je vedno več ljudi. In prihajajo sem z vsega sveta.

- Iz celega sveta sem v zadnjem času videl tudi Ruse, kdo ugaja, kdo ugaja Rusom, naše morje in malo tako, s Hrvati sem se dobro razumel zaradi podobnega jezika in tako vsi prihajajo sem. Spomnim se, da je bila v Zadru zelo lepa vila na morju, ne prav Zara, Zara, malo prej, ampak skratka, zelo lepa, da si lahko videl vse otoke spredaj. In tam je bila družina Cattalinich.

-So bili ti Cattalinichi gospodarji vasi?

-Ja in ne. Lori je bila tam, včeraj delavci vile, tam so bili tisti, ki so skrbeli za zelenjavni vrt in vrt, in tista, ki je v vili lovila z mrežo in kuhala, ampak Lori ni bilo v vili, Lori z rožami, moški in ženska sta mu dala, bil je v majhni leseni lopi, ki je bila včeraj pred vilo, stoji na njenem podstrešju. In s smrtjo gospodarja, ki se ga včeraj sploh ne spomnim, ker govorim o času pred prvo vojno, ta gospodar, ki ni dal več, ki je vilo zapustil Cattalinichom.

-Oh, kako srečen si, in naredili so, kar so naredili.

-In pravi, kaj bomo storili s to čudovito vasjo? Bolje je, da jo prodamo nekomu, ki jo bo obdržal kot delavce v hiši, mi pa bomo še naprej ostali v naši majhni leseni lopi na terasi. Sicer bi končali, ne da bi dali službo, če bi tudi vasi zagrešili.

-No, pomislil sem. In ali bo našel koga, ki mu bo prodal svojo vilo?

-Če sem vam rekel, da je bila včeraj zelo lepa vila, zakaj želite, da je ne prodam več? Pravzaprav se tik pred koncem vojne vrne madžarski magnat.

-Madžarski magnat, magnat?

-Seveda je bil magnava. Magnat el iera, poln patusa, grof, dobavitelj cesarske hiše, velikaš z vso družino, ki je ga ciolto vila uporabljal kot logo zastopanja, da bi povabil ljudi države. Le da je moral po koncu vojne, ko je Avstrija padla, pobegniti in se je Italija vrnila v Zaro.

-In komu je šla hiša?

-Razumem, kako po preobratih nihče več ne more najti kart, zato so Cattalinichji, ko so potegnili ven stare karte, ki so jih še vedno dajali, Italijanom povedali, da so bili včeraj paroni in da jih lahko spet prodajo beneškemu trgovcu, ki jim je bila všeč in je vedel, kako priti v Zaro z ladjo.

-In kam so šli?

-In oni so s svojimi odraslimi rožami nadaljevali svoje življenje kot vedno, saj so skrbeli za vilo novega gospodarja in živeli v majhni leseni koči na terasi vile. Tako je do druge vojne prišlo do preobrata in Yugo se je vrnil.

-In od kod moramo pobegniti?

-Ne, dragi moji, beneški trgovec je pobegnil, od včeraj gospodar, ampak tisti, ki so včeraj ostali v vasi, so 10. nacionalizirana stopnja oboroženih sil in tam je srbski general, ki še naprej imenuje Cattaliniche kot delavce v vasi, mislim na naravno cvetje, ker so bili stari zdaj prestari.

-In ne, tokrat sem ga prodal.

-Ne, takrat je bilo vse nacionalizirano, ampak ta srbski general z vinsko trto, ki je bival v Zari, z dolgočasnimi državnimi delavci, je vas prevzel vse zato, da bi bila videti kot luksuzni hotel, ki je bil včeraj ani anorum, ki ga nihče ni hotel v roke.

-In dokler bo ta srbski general ostal.

-Do leta enaindevetdeset, ko je padla tudi Jugoslavija, je Zara postala hrvaška in sinovi družine Cattalinich so pokazali papirje izpred prve vojne in so lahko isto hišo prodali še četrtič.

-In komu, komu ga je prodal?

-Rusu, ruskemu finančniku. Veste, da so Rusi imeli radi Zaro. Ampak Rusi so se dobro razumeli s Hrvati zaradi jezika, ki je skoraj spremljevalec. Zdaj pa, ko je v Ukrajini vojna, je celo Rus pobegnil in zdi se, da mu to prodaja Arabec. Prekleteo, sem rekel.

-In Cattalinichevi?

-Vedno sem tam, skrbim za vrt in opravljam dela na hiši, kar zdaj ni več potrebno zaradi vsega dela, ki je bilo odloženo, ampak karkoli se zgodi, nikoli ne veš, če se bo z Arabci še enkrat preobratnil in bo Rivi isto vilo spet prodal nekemu drugemu.
(GLASBA MALDOBRIE SE KONČA Z EKSPLOZIJO)

Bil je maj 1972 in mir naše regije je prekinil tragičen dogodek: anonimni telefonski klic karabinjerjem v Gorici je prijavil sumljiv avtomobil v zaselku v občini Sagrado na cesti, ki poteka ob reki Isonzo od Poggio Terza Armata do Savogne.

Slovenski Po: občina Zagraj, reka Soča, Zdravščine in Sovodnje.

Prosim, ne začenjajmo! Karabinjerji se znajdejo v pasti: avtomobilski bombi, ki eksplodira, ko poskušajo odpreti pokrov motorja. Trije karabinjerji izgubijo življenje, dva pa sta hudo ranjena. Gre za pokol v Peteanu. Takoj se začne preiskava, da bi našli krivce.

In kje jih išče? Kje jih išče? Seveda pa med komunisti iz Lotte Continue, ki pa z njim niso imeli nič skupnega, so mu medtem z leti nekoristnih preizkušenj uničili življenje.

A na koncu so našli prave storilce napada: Vincenza Vinciguero in Carla Cicuttinija, Furlanca iz San Giovannija al Natisone, oba člana subverzivne neofašistične skupine Ordine Nuovo.

Da, ampak samo zato, ker je bil tisti, ki je zagovarjal komuniste, zelo dober odvetnik Nereo Battello iz Gorice, ki je prav tako obsodil polkovnika, ki je poskušal zavajati preiskavo, tako zelo, da je bil pozneje celo izvoljen za senatorja republike.

Poskusimo uganiti, v katero stranko je bil izvoljen? V Komunistično partijo! Sem pravilno uganil?

Očitno je bil poleg tega, da je bil odvetnik in senator, tudi predsednik nagrade »Sergio Amidei« v Gorici, za katero veste, da je imel rad filme.

Vendar pa se je oktobra istega leta zgodil še en tragičen in pretresljiv dogodek, ko je policija med poskusom ugrabitve na letališču Ronchi dei Legionari ubila enaindvajsetletnega neofašista Ivana Boccaccia. Očitno je bil del skupine, ki je načrtovala napad, ki je privedel do pokola v Peteanu.

Razumem, razumem, ker sem se bal, da mi govori stvari, ki bi morale ostati skrivnost, saj je bilo eksploziv za pokol očitno ukraden iz skladišča Gladio v Aurisini in to pojasnjuje vse poskuse preusmeritve pozornosti.

Da, vendar je to teza, ki čeprav jo podpirajo zelo avtoritativni sodniki, kot je sodnica Felice Casson, ni bila nikoli potrjena.

Spomnim vas, da je bila Gladio paravojaška organizacija, ustanovljena po dogovoru med CIA in italijanskimi tajnimi službami, da bi se uprla morebitni jugoslovanski invaziji.

Seveda se je bal, da bo Tito po Poli in Zari hotel priključiti tudi Trst in vso Julijsko krajino. Tako zelo, da je Tito na primer hodil naokoli in prepeval tole pesem: "Prosim, maestro ..." (PESEM "AMAPOLA") Uvod maestra Ennia Moriconeja iz filma "Nekoč v Ameriki".

Ljubi lepo Polo, ljubi Polo, njegov skrivni cilj si ti sama, hrepeni
po tebi, noro te kliče, da bi povedal, da si te močno želi.

Ljubi prelepo Pulo, ljubi Pulo, ti si zanj luč njegovih sanj, ljubi Pulo, ljubi
Pulo, ljubi Pulo, ljubi Trst in Zadar.

Medtem se zaradi ugodnosti proste cone v Gorici razvija slaščičarska industrija.

Treba je povedati, da sladkorna tovarna obstaja že od devetnajstega stoletja, podjetje za rafiniranje sladkorja pa je baron Ritter preselil v Gorico.

Tako zelo, da ima še danes v Gorici sedež veliko podjetje za proizvodnjo sladkarij, ki ga, da bi se izognili publiciteti, ne bomo imenovali. Imamo prav?

Popolno.

No, recimo, da bi lahko našli še kakšen drug izraz, ampak nič hudega!

(PESEM »AMBROSOLI HONEY ADVERTISEMENT«)

Lepa, sladka, draga mamica, najlepša mamica, lalla lalla là là. Lepa, sladka, draga mamica, daj mi malo sladkarije, lalla là.

Ambrosolijev medeni mlečni napitek, kako okusen.

Ampak sem ti rekel, da ne smeš oglaševati, kajne? In ti vztrajaš!

Ampak želel sem dokončati pesem.

Ko že govorimo o Canramelle, se spomniš zgodbe o Nelli, ki pošlje telegram svoji sestri Melli in prosi Rina, naj pride na pogreb tete Delle? Telegram: Draga Mella, Della je mrtva, pošlji Rina, poljubi Nello. Mella jo pomiri, a ker se je rodila Mari, bo poklicala Lina. Telegram: Zbogom, Nella, Mari se je rodila, pošlji Lina, Mella ve.

Dobre sladkarije, brez diga. Tole, ampak za odmerjanje bi morali upoštevati tudi slovenščino: gibanico, krofe, presnitz, strucoli, carsoline, da ne omenjamo putizze, po'!

Ampak ali ni putizza tista Furlana in tista Gubana?

Ne, gubana je xe Benečije, Slavie Venete, Nadiških dolin, skratka, xe je vedno slovensko, le da ima dve imeni in ni potrebe po zmedi!

Kako se lahko izognemo zmedi?

Ni treba, da se zmedeš, saj je nekoč moj prijatelj, ki se ni spomnil imen gubana in putizza, rekel, da je gubizza naša puta ... (REAKCIJA)

Uh! Ni treba govoriti neumnosti.

Eh, no, lahko se zgodi, da se z besedami pomeša!

Mimogrede, si to shranil/a? V tekmovanju sladkarij ni bilo zmagovalca ... vsi so bili zavrjnjeni.

In si to shranil/a? Nikoli ne smeš sprejemati sladkarij od neznancev ... ampak dobro se je tudi izogibati povabilom na večerjo od določenih znancev.

Sladkarije vedno trajajo prekratko. Izumiti bi morali litijeve.

Ker nisem mogel/a nehati kaditi cigaret, sem jih poskušal/a nadomestiti s sladkarijami ... ampak se niso prižgale.

Vedno sem z velikim veseljem podarjal/a sladkarije svoji tašči. Očitno je bila sladkorna bolezen.

Se spomniš, ko so v trgovini prodajali zidele, so bili vsi v velikih kozarcih za pultom?

Seveda, de picio, sem vedno prosila mamo, naj mi da nekaj zidelov, da bo lahko šla v trgovino. (GLASBA "VIENI SUL MAR" MALDOBRIA STROPACUL)

-Zdaj, ko greš v te hipermarkete po nakupih, je vse zamrznjeno in sploh ne veš, od kod kaj prihaja, če želiš pojesti vse sadje in zelenjavo vseh vrst, tudi izven sezone, se namesto tega spomnim, da so nekoč v velikih trgovinah prodajali tisto, kar so včasih prodajali, celo gospodinjske izdelke, če so imeli priložnost.

-Seveda, zdaj pozimi lahko najdeš vse, celo jagode, ki prihajajo iz Argentine ali Južne Afrike, nekoč je bila to le sezonska zelenjava, tako zelo, da so v veliki trgovini, da bi kar najbolje izkoristili ponudbo, prodajali tudi domače stvari, če je imel nekdo, ki je imel trgovino, recimo temu, tudi zelenjavni vrt doma.

-Spomnim se, da so bile v mojstrski trgovini vreče fasioijev in formentona z zajemalkami, nato pa še kozarci marmelade in domačih omak.

-Recimo, kdorkoli zna delati marmelade in omake včeraj, gospa Resi iz trgovine Magnativa, njena trgovina je bila včeraj majhen buso, popust v Zitaveciji, ampak je vse dala tja noter, potem je prinesla tudi svoje stvari od hiše ali kar je želela dodati, takrat, veste, če ste le mogli: pripravila ga je z ječmenovim sladkorjem zidele, ki je bil všeč rožam, paradižnikovo omako, naravno, šla je vse do malin za frambuo, in nekaj marmelad vseh vrst, iz fig, iz jabolk, iz sliv in z njim celo iz stropacula.

-Kaj za vraga je to?

-Stropacul, gavè capì ben, stropacul, ki se v lokalnem narečju imenuje rosa canina, tukaj pa mu pravimo stropacul.

-Kakšno brutalno ime, ampak zakaj me kliče tako, ker sem stropacul el xe fate kot stropon?

-Ne, tako se imenuje, ker ima adstringentne, antiperistatične in pomirjujoče lastnosti, skratka, in se uporablja posebej za tiste, ki imajo zgago.

-Kaj je narobe s tabo?

-Srce, rešitev, scagoto, skratka, s spoštovanjem rečeno, in tako boste našli stropacul xe, malo je dovolj, čaj stropacul ali kuhana marmelada iz stropacul, ki je okusna, a dobra in prekaša vse, pravzaprav se prav zaradi tega imenuje stropacul. Stropacul malo!

-In gospa Resi je naredila marmelado.

-De stropacui. Stropacui marmelada, adstringent za tiste, ki so dali el cori cori. Lahko vam povem, da ji je v tej majhni trgovini magnativa dajala vse in namesto včeraj so rože šle po ceni teh centov zidele ječmenovega sladkorja. In ubogo dekle, vsakič, ko

se je povzpela po lestvi in šla do zime armerona, da bi vzela vazo zidele, je zidele dala piciju in se vrnila, da bi postavila vazo na armeron v zimi.

- Mučno je hoditi po teh stopnicah gor in dol.

-Seveda, lahko vam povem, da je bila včeraj, gospa Resi, uboga, in spomnim se, da je nekega dne, ko je morala odstraniti rože, potegnila vazo in dala prvemu te cente sladkorja, vprašala drugega, če tudi on želi te cente sladkorja in ječmena. In tam je ni. Nato je zrahljal lestev in pospravil vazo ter hodil naokoli in vprašal fanta, kaj želi. In tam: "Hočeš od mene dvajset centov ječmenovega sladkorja zidele!"

-Kako hudobni so ti otroci, pili so ga za hripavost.

-Ne, vem, kako izdelujete rože, ne razmišljajte o tem. Toda gospa Resi, ki je vedela, da jo imajo otroci radi, je imela potrpljenje in hodila gor in dol po tem stopnišču, da bi otrokom dala blagoslov.

-In dokler siora Resi ga tignudo verta la botega magnativa.

-Dokler se vojna ne konča, vam bom pripovedoval o prvi vojni, ko v teh razkošnih trgovinah ni bilo več ničesar za prodajo, zaradi česar sem celo pogledal vse te napol prazne police, ki si zdaj niso več zaslužile nobene resnice. In zdaj je preživljala zadnje stvari, vojno včeraj in vedno manj denarja za hrano, ko pride deklet, prijateljica enega od njenih novih prijateljev, ki ji reče, da se bo jutri poročil z njo, da nihče ne more dati denarja njenim sorodnikom za poroko in da ji prosim nekaj da.

-Kakšna je bila jeza, da se je poročila s tem dekletom, ali tega ni mogla pričakovati?

-Eh! In ravno zato, ker je to pričakoval, tega ni mogel pričakovati, si me razumel?

-Ne.

-Ravnodušno. In Siora Resi, če želiš iti sama po stopnicah gor, mora biti tam še vedno velik kozarec marmelade, ampak moraš iti gor in jo narediti sama, ker je ti, namesto včeraj, nisi več naredila. In če jo poje sama, jo podari, predvsem kot poročno darilo. Da bi jo vsaj za poroko lahko pogostil s kruhom in marmelado, je pomislil, kot včeraj med vojno, poroka s kruhom in marmelado, danes namesto tega, o tem sploh ne morem govoriti.

-In ali je to deklet zadovoljno s to marmelado?

-Srečna, vsaj sorodnikom bo lahko nekaj podarila za poroko.

-In zakaj ta poroka poteka dobro?

-Zelo dobro, je tako želel, včeraj so bili vsi lačni in so pojedli tri rezine kruha z marmelado, ki jo je zaradi sladkorja, ki ga je včeraj tako omejil, celo marmelada zdela kot siorijeva zadeva.

-Vse dobro, skratka.

-Poroka je potekala zelo dobro, le da so naslednji dan vsi tvegali, da bodo končali v bolnišnici.

-Kaj, je bila marmelada včeraj slaba, je bila včeraj slaba?

-Ne, včeraj je bilo zelo dobro, le da pusele niso dali takoj v Siorini trgovini magnativa, ko si ji oddal kozarec marmelate de stropacui, so se vsi začeli slabo počutiti.

-Zakaj je imel grižo, kako?

-Ne, ravno nasprotno, zaradi vročine, zaradi črevesne zastoje, stropakul ve xe adstringentno, antiperistatično, ve dito, in vsi ti ubogi sorodniki zaradi tega stropakula, če govorimo z vsem spoštovanjem, ne morejo več iti spat.

-In kaj se je zgodilo, so vsi končali v bolnišnici?

-Ne! Ker takoj ko Siora Resi ugotovi, da si je dekle dala kozarec stropacui marmelade, dekle takoj prinese slivovo marmelado, ki ravno ko ostane še velik kozarec, slivo shranijo kot odvajalo, čistilo, kot veste, slive so indicirane za črevesno zamašenost, ker sliva povzroči vignir el cori cori, rešitev, skratka el scagoto, s spoštovanjem rečeno!

(GLASBA "VIENI SUL MAR" KONEC MALDOBRIJE)

Ni mogoče, da bi v nekaj minutah zgodbe strnili vse dogodke, ki so se takrat odvijali v Gorici na bregovih Soče ...

Reka Soča, reka Soča: v slovenščini se reče Reka Soča, in Slovenian the Isonzo is called Soča.

Vemo, vemo, reka Isonzo-Socia izvira v Sloveniji, a na polovici svojega toka prečka mejo z Italijo in s tem spremeni ime. In ne spremeni se samo ime, ampak se spremeni tudi njen spol: pravzaprav je pri izviru ženskega spola, kajne?

Je res, reka Soča je ženskega spola, je ženstvena.

Nato, ko prispemo v Italijo, postane moška: reka Isonzo. Žal mi je: odrasli smo, živimo v razviti družbi in to lahko priznamo: to je transseksualna reka. Sprva je ženska, nežno valovita skozi smaragdno obarvane soteske, nato pa, ko prispemo v Solkan, ne more več skrivati svoje prave identitete; postaja gostejša in bolj siva ter končno postane moška: reka Isonzo.

Ne, ne, moja mala in lepa reka Soča. Ma ne, zakaj ? No, cossa te me disi ? Xe come rivar a portarse in leto una bela putela e po' da più bella, propio co la te se sleči spredaj, odkrij to soto... la ga... presenečenje ... la sorpresa.

(PESEM »MEHIKA IN OBLAKI«)

To so

primeri prepovedanega blaga.

Bolje je sedeti tukaj

in gledati, kako vino srkam. (NADALJEVANJE V OZADJU)

Ne moremo spregledati teme majhnega tihotapljenja različnih vrst blaga, ki se je dogajalo na obeh straneh meje.

V slovenščini »šverc« pomeni tihotapljenje čez mejo, kar je nezakonit prevoz bolj ali manj osnovnih dobrin čez mejo. Izraz izhaja iz nemške besede »*schwarz*«, kar pomeni črno: nezakonit, torej nezakonit prevoz.

In ne morem vam razložiti, zakaj, ampak tudi če nisem ničesar prenašal čez mejo, absolutno ničesar, sem bil vsakič, ko sem šel pod vrati jugoslovanske meje, pred tistimi cariniki, ki so me gledali z grdim pogledom in rdečo zvezdo na prsih ter mi rekli "Priàvete", no, prisežem, da sem bil vsakič jezen.

»Mejo v 97 odstotkih varuje strah, preostale tri odstotke pa carina, policija in vojska.« Tako so povedali mejni policisti.

(PESEM »FINANCIERE«)

Odcedi meso v predalu in ga daj v prtljažnik
, ubogi Busani, da se mu malo trese rit!

Potni list, prosim, kaj prijavljate?

Samo malo bencina , za nas je drago.

Finančnik, finančnik, ki me otipa,
ker so vse moje stvari, ne, ker ni nič prepovedanega!

Vsake toliko časa se je našel kdo, ki je bil prebrisan in je vprašal carinika: "Alkohol? Pivo? Vino? Grenko? Grappa?" Odgovoril je: "Nič, hvala, ampak če želite, vam lahko skuham kavo, je v redu!"

In carinik?

Običajno se je začel smejati, če pa je luna zašla nad njim, se je razjezil in se za eno uro ustavil, zaradi česar si moral izprazniti cel avto, ker si moral iz njega izstopiti, dokler nisi prišel do postaje za spremstvo.

Spomnim pa se, da je moj oče rekel, da je za prenos Sligovitzovih butilije čez mejo dovolj, da so zelene in napol pojedene.

Ah! Kaj je torej počel?

In potem smo včeraj stali v vrsti na meji in je vzel vse Sligovitzove bonbone in nam za vsakega dal dober sluk ... in pravzaprav nismo imeli nikoli težav!

Tudi ker smo morali prečkati pici, prelaze druge kategorije, so morali tisti, ki so morali prečkati skozi, imeti propusnico, prepustnico, ki je bila slovensko je prepustnica, vendar je vedno morala imeti srbohrvaško obliko propusnica, tudi v Italiji.

(PESEM »DVIGNI NOGO, MARICA«)
nogo, Mariza, pokaži mi svojo podporo,
žigosano, ga pošljite v Novo Gorico.

Dvigni
Če je

Dvigni nogo, Mariza, pokaži mi svojo propusnico.
Če je x še veljaven, dam žig mi.

Januarja 1980 je bil predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije Jožip Broz Tito hospitaliziran v Kliničnem centru v Ljubljani . Umrl je 4. maja 1980, tri dni pred svojim 88. rojstnim dnevom. To je pomenilo začetek razpada Jugoslavije.

Lepo, veš, Ljubljansko-klinični center, sploh ne zgleda kot bolnišnica, poln je trgovin, zato bi razumel, da si v bolnišnici, samo zato, ker je toliko ljudi v jutranjih haljah in se sprehajajo naokoli, sicer bi mislil, da si v nakupovalnem središču.

Spremeni temo zame, kajne! Pojdi razumet, nočem, da govoriva o Titu.

Sploh ne kot naše bolnišnice! Na primer, reševalno vozilo, ki prihaja iz Lucinica in hiti v bolnišnico v Gorici, po mostu čez Sočo, da prideš do obale, moraš iti skozi ne vem koliko krožišč in se nato peljati vse do Corsa, se obrniti in vrniti, pri čemer reveža tako premetavaš, da ne veš, če bo sploh prišel ven živ.

Prav, prav, karkoli hočete, ne govorim o Titu.

Ne, ne, bolje je, da ne govorimo o Titu, nevarni temi, in to ne le v Italiji, ampak še posebej v Sloveniji, Srbiji, Bosni in na Hrvaškem. Samo pomislite, da so bili vsi, rojeni pred osemdesetimi leti prejšnjega stoletja, torej vsi, ki so še živi, "pionirji" otrok. Spomnite se pionirjev, tistih mulic z belo majico in črnim šalom. No, vsi so prisegli zvestobo Titu in Jugoslaviji, namesto tega pa so se po teh letih nehali deliti med seboj.

(PESEM »PIONIRSKA HIMNA« ali slovenska ustreznica)

Združeni smo mnogi in močni in nič nas ne more ustaviti.

Naša usoda je gotova v svetu svobode.

Naša je usoda življenja in napredka človeštva , študij in vztrajno delo bosta za vedno naša spremljevalca.

Meja, odprta meja, ampak vedno meja.

Oprostite, kaj pravite?

To pravim vsakič, ko na koncu govorim o mejah, odprtih mejah, ampak še vedno mejah.

No, kaj moreš, žal meje obstajajo.

Poslušaj me: meja ni, edine meje, ki obstajajo, so tiste, ki si jih postavimo v glavo.

Ampak ne, navsezadnje meje vedno obstajajo: pomislite na primer na reke, gorovja ali jezikovne meje.

Torej, za reke in mostove, za gore in prelaze ter za jezike, če želite razumeti, če ste razumeli. Dal vam bom primer, za kaj potrebujete el sloven?

Kaj me potrebuješ? Da grem jest na podeželje, saj je to dan praznovanja.

In če mi lahko daš do znanja, s tvojo lenuhostjo, da sem zaljubljen vate?

Dovolj, moram reči, da se kar dobro razumem: doberdan, prosim malo vode, malo vina, malo kruha, eno joto, eno ljubljansko, ajvar in krompir, hvala.

Vidiš! In sploh ne veš, kaj se dogaja. Žal mi je: edine meje, ki obstajajo, so tiste, ki si jih postavimo v glavo. Ker, kot je rekel veliki libanonski pesnik Khalil Gibran: "Če bi sedel na oblaku, ne bi videl meje med enim in drugim narodom. Škoda, da ne moreš sedeti na oblaku!"

(GLASBA) Poglej luno, ko hodi, poglej luno, ko hodi, sonce vzide in nato zaide za mostom ali na dnu morja.

Poglej kopno, kako se oddaljuje, sir, škuna in batana gredo mimo,
tava od obale do obale z vetrom, ki piha v sapici ali s severnim vetrom.

Na večeru sta sodelovala: Franko Korošec (ALTRA VOCE) in Giorgio Amodeo

GLAS Al harmonika Aleksander Ipavec.

Sprehajamo se od obale do obale, piha pa veter v sapici ali severni veter.

KONEC